

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ἑβδομος

Συνδρομὴ ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.— Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσιαι.— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὀδὸς Σταδίου, 6.

4 Φεβρουαρίου 1879

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΗΡΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ Ι. Ι. ΜΑΓΕΡ

J. J. Mager

I. I. ΜΑΓΕΡ

Ὁ Ι. Ἰάκωβος Μάγερ, γερμανὸς ἰατρός, ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα μετ' ἄλλων φιλελλήνων καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν Μεσολογίῳ, ἔδρυσεν τὴν ἐφημερίδα *Ἑλληνικὰ Χρονικὰ*, τὴν πρώτην ἑλληνικὴν ἐφημερίδα—ἀν ἐξαίρεσώμεν τὴν κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα ἐν Βιέννῃ ἐκδιδομένην—ἣτις διετηρήθη πλέον τοῦ ἔτους. Τὰ *Ἑλληνικὰ Χρονικὰ* ἐξεδίδοντο δις τῆς ἑβδομάδος εἰς μικρὸν ὄγκον σχῆμα ἐκ σελίδων 4, μετὰ παραρτήματος ἐνίοτε· ὁ πρῶτος ἀριθμὸς αὐτῶν ἐξεδόθη τῇ πρώτῃ Ἰανουαρίου 1824, ὁ δὲ τελευταῖος—ὁ 15 τοῦ γ' ἔτους—τὴν 20 Φεβρουαρίου 1826 ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἱστορικῆς ἐξόδου τῆς φρουρᾶς· τιμὴ τῆς ἐτησίας συνδρομῆς αὐτῆς ἦσαν εἴς ἰσπανικὰ τάλληρα. Ἡ ἐφημερίς αὕτη, ἣτις ἀνετυπώθη τῷ 1840 ὑπὸ τοῦ συντάκτου τῆς *Ἑλπίδος* Κ. Λεβίδου, ὑπὸ δοκίμου καλάμου καὶ μετὰ μεγάλης ἀμεροληψίας συντασσόμενη, εἶναι πολύτιμος διὰ τὰς πληροφορίας ὅσας περιέχει περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἰδίως δὲ περὶ τῆς πολιιορκίας τοῦ Μεσολογίου.

Ὁ φιλέλληνας δημοσιογράφος τῷ 1824 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου μέλος τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς τῆς ἐκτελοῦσης χρέη γενικοῦ διευθυντοῦ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἐφρονεῦθη δὲ κατὰ τὴν ἐξοδον. **

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

Ἀυτοβιογραφία γέροντος Χίου.

Συνίχεται ἐδὲ σελ. 49.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ἐξημέρονα μόλις ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ὑψώματα τὰ περικλειόντα τὸν λιμενίσκον, ὅπου ἡ σωτηρία μᾶς ἐπερίμενε. Λευκὴ σειρά ἀμυδροῦ φωτός, χαράττουσα ὀπισθεν ἡμῶν τὸν ὀρίζοντα, προεμήνυε τὴν ἀνατολήν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστάθημεν,

ἐβλέπομεν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ δὲν ἤκούετο ῥόγθος· ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦτο ἄκρα γαλήνη, ἐκτὸς δ' αὐτοῦ, μακρὰν, μᾶς εἰδειξεν ὁ χωρικὸς τὸ πλοῖον. Δὲν ἐβλεπον ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ὑδάτων τὸ σκάφος, ἀλλ' ὀδηγούμενος ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ τὴν χεῖρα, διέκρινον τοὺς δύο ἰστούς καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι κινοῦνται προχωροῦντες μὲ κρεμάμενα ἐπ' αὐτῶν τὰ ἰστία.

Ἐσπεύσαμεν τὸ βῆμα καὶ ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ἤμεθα κάτω εἰς τὴν παραλίαν.

Δὲν ἦλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν. Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ' ἐσπέρας νὰ διασπερῆ τῆς ἀφίξεώς του τὴν εἰδησιν, καὶ συνέρρουσιν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες, εἶχον δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἐπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα καθ' ἣν στιγμὴν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινον μακρόθεν τοὺς ἰστούς του. Ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωρούς τῶν φυγᾶδων, εἶδομεν ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἠρχετο ἡ λέμβος! Ἐπλησίαζεν. Ἠκούοντο αἱ κόπαι σχίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἤκούετο καὶ τῶν σακαμῶν ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κόπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείνονμεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκεῖνους παρηγόρους ἤχους. Ἄλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωμίσθη καὶ ἐπῆδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηρὰν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις, διότι ἀνυπομόνον ἄλλοι πάντες νὰ ἐπιβιβάσθωσι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, καὶ ἦσαν πολλοὶ οἱ φεύγοντες, ἡ δὲ λέμβος μικρά. Ἡ ἡχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν.—Ἦσυχάσατε, ἐφώναζε. Θὰ σᾶς πάρωμεν ὄλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν! Ἐντούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον αὐτῆς φορτίον, ὁ δὲ ναυκλῆρος καὶ τρεῖς ναῦται ἔμενον εἰς τὸ παράλιον ὀπλισμένοι. Ἐπήγαινε ἡ λέμβος καὶ ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμηδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, καὶ κῦζανε μετὰ πάσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Πῦζανε δὲ τοσοῦτω μάλλον καθ' ὅσον τὸ φῶς ἐπληθύνετο. Δὲν ἐφαίνετο

εἰσέτι ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανεν ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περιπόου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμένομεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, καὶ ἐβλέπομεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνη ἢ σειρὰ μας, ὅτε ἀντήχησεν ἀφ᾽ ἡνίας κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὄλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδομεν ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. — Ἀλλοίμονον! οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐπλάκωσαν!

Θεέ μου! Ὅποῖον τρόμον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη τῶν διωκτῶν μας ἐμφάνισις! Δύο, τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὄμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη, καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπωρεῖας ὅπως προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὄπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαίρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἄρα γε; ἢ μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχον; ἢ μὴ ἦσαν πολυαριθμοὺς σώματος ἐμπροσθοφυλακῆ καὶ ἐπερίμενον ἐπικουρίαν, ὅπως ἐπιπέσωσι καθ' ἡμῶν; Καὶ τότε; τί θὰ γίνωμεν; πῶς θ' ἀντισταθῶμεν; Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζε. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς πάυσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὁ ἀπροσδόκητος ὄλοι νὰ σωθῶμεν; Ὁ ἀφανῶσιν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι;

Προσωρμίζετο σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδον τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον, τὸν ἐβλεπον νὰ λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐνῶ ὁ ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτει ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φιλοδώρημα. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ μήτηρ μου ὀπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρὸς. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

— Λουκῆ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μετ' ἐμὴν εὐχὴν μας. Ἀφ᾽ ἡσάτέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετον εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῆ νὰ περισώσῃ. Τὴν ἐνηγκαλίσθη καὶ ἐφίλου τὸν λαιμόν της, καὶ ἔλεγον — Ὁχι, ὄχι, ὅλοι ἡμεῖς θὰ σωθῶμεν. . . . Ἐκεῖ, μετ' ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

— Πήγαινε μετ' ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαὶ μου ἐκάθηον ἐντὸς αὐτῆς. Μετ' ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καὶ πρὶν προφθάσω νὰ λαλῶ ἢ ν' ἀντισταθῶ εὐρέθη ἐντὸς τῆς λέμβου κ' ἐγώ. Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν

ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου, καὶ ἐνῶ ἐστρεφόμεν εἶδον καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὀπισθεν ὤθουν τοὺς πρῶτους, ἔπιπτον δὲ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μεταξὺ τῶν πιπτόντων βλέπω ἀφ᾽ ἡνίας τὴν μητέρα μου. Δὲν ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθη ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη γραία ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τῆς μητρός μου τὸ φόρεμα, ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔπλεον αἱ δύο γραῖαι, συρόμεναι ἐκ τῆς χειρὸς μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύρομεν ἐκ τῆς θαλάσσης, οὐδ' ἐνθυμούμαι πῶς εὐρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθηον, ἡ δὲ λέμβος ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἐβλεπον ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσαν, προσπαθῶν νὰ ἴδω μακρόθεν ἐὰν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριάνα. Εἰς τὸ τελευταῖόν της μόνον ταξίδιον τοὺς εἶδον ἐπὶ τέλους ἐρχομένους. Ἡμεῖς ἤδη πάντες ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ ἡμεῖς ἕκαστον ὀγδοήκοντα ψυχαί! Ἡμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτυχον ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσωσι τὸν ἀριθμὸν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλῆῃ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδομεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τοῦρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῶ ὄντι ἐμπροσθοφυλακῆ, ἀλλὰ θεῖα χάριτι, ἐβράδυνον οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθωσι καὶ ἡμεῖς ἡμεῖς ἤδη σώοι καὶ ἀσφαλεῖς, οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὄπλα των.

Μεταξὺ τῶν ποικίλων τοῦ βίου μου περιπετειῶν δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ ναυαγήσω. Ἡ θάλασσα, μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον, μοὶ ἐφέρεθαι φιλοφρόνως πάντοτε. Ἀλλ' ὁπότεν ἀναγινώσκω ναυαγίων περιγραφὰς ἀναλογίζομαι τὰς ὥρας καὶ τὰς σκηνὰς τῆς φυγῆς ἐκείνης ἐκ Χίου. Ναυαγοὶ βλέποντες ἐκ πλοίου καταποντιζομένου τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν δὲν διέρχονται βεβαίως συγκινήσεις πλέον ἐναγωνίους ὅσων ἡμεῖς τότε διήλθομεν. Ἀλλὰ καταποντισμὸς δι' ἡμᾶς ἦτο ἢ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀγωνία, ὡς βράχον δὲ σωτηρίας ἐβλέπομεν τὸ πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μικρὰ λέμβος ἀνὰ ὀλίγους μᾶς μετέφερεν, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἐτουφέκιζον ἄνωθεν.

Ὅταν ὅμως εἶδον τὸ πλοῖον ἀπομακρυνόμενον καὶ σώους ἐν αὐτῷ ἅπαντας τοὺς μετ' ἡμῶν συγκινδυνεύσαντας, ἠσθάνθη τὴν καρδίαν μου πληρουμένην ὑπὸ τῆς χαρᾶς ὅτι ἐσώθημεν. Τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτόν μου αἶσθημα, στενὸν ἔσως ἐγωῖσμού αἶσθημα. Δὲν ἐσυλλογιζόμεν τὴν ὥραν ἐκείνην τοὺς ἐν Χίῳ μείναντας, δὲν ἐσκεπτόμην πόσοι δυστυχέστεροι ἡμῶν κρύπτανται

εἰσέτι εἰς σπήλαια καὶ ὑπόγεια, ὑποφέροντες τὰ μαρτύρια, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡμεῖς ἐλυτρώθημεν. Ὅχι· δι' ἐμὲ ἡ Χίος, ὁ κόσμος ὅλος, ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν τοῦ πλοίου μας τὸ πλήρωμα· ἐκεῖ συνεκентρούντο τὰ αἰσθήματά μου, ἐκεῖ περιωρίζετο ἡ σκέψις μου. Ἄλλ' ὅτε τὸ πλοῖον ἐπελαγοδρόμησε, τὰ δὲ παράλια τῆς Χίου ἔμειναν μακρὰν ὀπισθεν ἡμῶν, καὶ ἐπῆλθε τάξις τις καὶ ἡσυχία ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐνθυμήθη τότε ὅτι ἤμην ἄσιτος καὶ ἠσθάνθη ὅτι πεινώ. Δὲν ἦτο νέα δι' ἐμὲ ἡ τοιαύτη αἴσθησις. Πολλάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περιπλανήσεών μας ἠσθάνθη αὐτὸ τῆς πείνης καὶ τῆς δειψῆς τὸ μαρτύριον. Ποτέ, ἀναγνώστὰ μου, νὰ μὴ σὲ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ πεινάσῃς, ἐκτός μόνον ὅταν γνωρίζῃς ὅτι σὲ περιμένει τράπεζα πλήθουσα. Ἄλλὰ νὰ πεινάς καὶ νὰ βλέπῃς τοὺς περὶ σὲ ὠχρούς ἐκ τῆς ἀσιτίας, καὶ νὰ μὴ βλέπῃς πόθεν νὰ προμηθευθῆς τεμάχιον ἄρτου, καὶ νὰ ἔχῃς ἀνάγκην δυνάμεων διὰ νὰ τρέχῃς, διὰ νὰ περιθάλλῃς ἄλλα ἀδύνατα καὶ ἀγαπητὰ περὶ σὲ ὄντα. . . Ὡ! μόνος ὁ διεσθῶν τοιαύτας στερεώσεις δύναται νὰ ἐνοήσῃ τὴν πικρίαν τῶν!

Ὁ πλοίαρχος δὲν ἐβράδυνε νὰ σκεφθῇ ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην τροφῆς καὶ διετάξε νὰ μᾶς διανεμῶσι παξιμάδια. Μᾶς ἐφάνη ὡς τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τὰ ἐδέχθημεν εὐλογοῦντες τὸν Θεὸν καὶ ἀπονέμοντες ἐγκαρδίους εὐχαριστίας πρὸς τὸν πλοίαρχον, καὶ δὲν ἤκουες ἐντὸς ὀλίγου ἢ τὴν χαρμύσινον μουσικὴν τοσοῦτων πεινασμένων ὀδόντων ἀλεθόντων τὰ σκληρὰ τοῦ πλοίου παξιμάδια.

Ἡ Ἀνδριάνα μόνη δὲν ἔτρωγεν. Ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, παρὰ τὴν πρύμνην, μὲ τὰ γόνατα ὑψωμένα καὶ τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ τὸ μέτωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν. Ὁ πλοίαρχος ὑπῆγε πλησίον τῆς προσπαθῶν νὰ τὴν ἐνθαρρύνῃ, ἀλλ' ἔμεινε σιωπηλὴ καὶ ἀκίνητος ἐκείνη, οὐδ' ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν. Ἐθεσα τότε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς καὶ ἠθέλησα νὰ τὴν προτρέψω νὰ φάγῃ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ εἶπω πολλά, διότι εἶδον τὰ δάκρυα ρέοντα διὰ μέσου τῶν δακτύλων τῆς, καὶ ἐπνίγετο ἡ φωνή μου καὶ ἐθολοῦντο οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἡ μήτηρ μου ἐκάθητο παρέκει. Ἐδειξα διὰ τῆς χειρὸς τὴν Ἀνδριάναν καὶ με ἠννόησεν ἡ μήτηρ μου, καὶ ἐγεροθεῖσα ἦλθε πλησίον τῆς δυστυχῆς νέας. Ἐγονάτισεν ἐνώπιόν τῆς, ἐσῆκώς τὰς χειρὰς τῆς ἀπὸ τὸ μέτωπον, ἐσπόγγισε τὰ δάκρυά τῆς, καὶ εἶπε λόγους γλυκεῖς γυναικείας παραμυθίας.

Ἀπεμακρύνθη συγκινηνῆμένος. Ὑπῆγον εἰς τὴν πύραν καὶ ἔβλεπον τὴν θάλασσαν τὴν ὁποίαν ἐσχίζομεν, καὶ τὰ βουνὰ τῶν Ψαρῶν ἀντικρῦ μου. Ἡμεθα ἤδη πλησίον τοῦ λιμένος, δὲν ἐβράδυνον δὲ νὰ φανῶσι τὰ πλοῖα, καὶ ὑ-

περὰν αὐτῶν ἡ πόλις, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἠγκυροβολήσαμεν. Τότε πρῶτον τὴν εἶδον τὴν ἠρωϊκὴν νῆσον, ἥτις ἦτο πεπρωμένον νὰ καταστραφῇ, ὡς ἡ Χίος καὶ αὐτή. Ἀλλὰ τὰ Ψαρὰ ἐνέπηξαν εἰς τὰ σπλάγγνα τῆς Τουρκίας πληγὴν φοβεράν, ἐνῶ ἐκ τῆς Χίου γόοι μόνον καὶ στεναγμοὶ ἀντήχησαν. Κατεστράφησαν τὰ Ψαρὰ, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτον ἠναψεν εἰς τὸ πέλταγος ἀθάνατον πυρκαϊὰν ὁ δαυλὸς τοῦ Κανάρη!

Δὲν μᾶς ἐπετρέπη ν' ἀποβῶμεν εἰς τὴν ξηρὰν· ἐφοβοῦντο οἱ Ψαριανοὶ μὴ ἀναγκασθῶσι νὰ μᾶς δεχθῶσι, μὴ δυνάμενοι νὰ φιλοξενήσωσι πλειότερους πρόσφυγας ἐπὶ τῆς νήσου των· ἦτο θυσία καὶ τὸ ὕδωρ αὐτὸ τὸ ὁποῖον μᾶς ἔστειλον διὰ νὰ μὴ ἀποπλεύσωμεν διψῶντες. Ὁ ἄνεμος ἔπνεεν εἰσέτι οὐριος, ὁ δὲ πλοίαρχος ἐβιάζετο ν' ἀναχωρήσωμεν πρὶν αἰφνης μεταβληθῆ. Ἐπρότεινε νὰ μᾶς φέρῃ εἰς Μύκονον, καθότι εἰς Τῆνον ἦσαν ἤδη πολλοὶ ἐκ Σμύρνης καὶ Χίου καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων πρόσφυγες, ὁ δὲ ὕψος τοὺς παρηκολούθησεν, ἐνῶ εἰς Μύκονον τὸ ὕψος καὶ εὐρυχωρία πλειότερα. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἐκεῖ κατὰ πρῆμψιν νὰ μᾶς φέρωσι. Ἡμεῖς δὲ ἐπηγαίνομεν ὅπου μᾶς ἔφερον. Τί πρὸς ἡμᾶς ἡ Τῆνος ἢ ἡ Μύκονος; Λιμένα καταφυγῆς ἠθέλομεν, καὶ σκέπην φιλόξενον, ὑπὸ τὴν ὁποίαν νὰ κλίνωμεν τὴν κεφαλὴν, καὶ Τούρκους πλησίον νὰ μὴ ἔχωμεν.

Περὶ ἡλίου δυσμᾶς ἀνηρτήθη ἡ ἄγκυρα καὶ ἀπεπλεύσαμεν.

Ἡ Ἀνδριάνα ἐντούτοις ἔμεινε τεθλιμμένη καὶ ἄφωνος. Οὐδὲ ἡ εἰς Ψαρὰ ἀφίξις καὶ ἡ ἐκεῖθεν ἀναχώρησις, οὐδ' ἡ γενικὴ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κίνησις καὶ βοήθησεν νὰ τὴν ἀποσπᾶσιν τοῦ ληθάργου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐφαίνετο βυθισμένη. Τὰ πάντα ἦσαν ὡς ζένα πρὸς αὐτήν. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἦσαν προσηλωμένοι, ἀλλ' ἔβλεπε ὅτι δὲν προσέχουν εἰς ὅ, τι ἠτένιζον. Μελαγχολία ἀνεκλάλητος ἀπεικονίζετο εἰς τὸ βλέμμα, εἰς τὴν στάσιν, εἰς τὴν σιωπὴν τῆς. Ἐὰν τὴν ὠμίλει τις, ὕψονε βραδέως τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς ν' ἀποσπᾶται μετὰ κόπου ἀπὸ τὰς σκέψεις τῆς, καὶ βραδέως καὶ μετὰ κόπου ἀπεκρίνετο. Ἐὰν ἡ μήτηρ μου ἐλάβανε θωπευτικῶς τὴν χεῖρά τῆς, ἐδέχετο ἀπαθῶς τὴν θωπεϊάν, ἢ δὲ χεῖρ ἔπιπτεν ἔπειτα ἑαρεῖα ἐπὶ τῶν γονάτων, καὶ ἀπεμακρύνετο ἡ μήτηρ μου νὰ κρῦψῃ τὴν λύπην τῆς. Ποῦ ἡ προτέρα ζωηρότης; ποῦ ἡ ἐνέργεια, ποῦ ἡ φαιδρότης, ἥτις μᾶς ὑπεστήριζε καὶ μᾶς ἐξωογόνοι κατὰ τὰς πρώτας τοῦ διωγμοῦ ἡμέρας! Ἄφ' ἧς ὥρας ἠνοιξε τὴν θύραν εἰς Μεστά μὲ τὴν κόμην λυτὴν καὶ τὰ στήθη ἀνοικτὰ καὶ τὸ φόρεμα σχισμένον, δὲν εἶδον τὸ μεϊδιάμα οὐδὲ ἤκουσα τὴν εὐθυμον ἐκείνην φωνὴν τῆς. Μόνον τοὺς λυγμούς τῆς ἤκουον ἐντὸς τοῦ σκοτεινοῦ σταύλου, καὶ τώρα ἔβλεπον τὸ ἄτονον βλέμμα τῆς καὶ τὰ

χειλή της βωβά. Ἡ εὐτυχία τῆς ὑπάρξεώς της κατεστράφη ὑπὸ τὰς ἀγρίας χεῖρας ἐκ τῶν ὁποίων διέφυγεν ὅπως μᾶς σώση. Ἡ ἀτιμωτικὴ ἐκείνη ἐπάφῃ ἀπεμάρανε τὸ θαλερὸν τῆς ζωῆς τῆς γόητρον. Τὸ κάλλος ἀπέμενε, ἀλλ' ἄνευ τῆς προτέρας λάμψεως πλέον. Ἦτο εἰσέτι ὠραία, ἀλλ' εἶχε τὴν ὠραιότητα τοῦ ἄνθους, τὸ ὁποῖον χεῖρ σκληρὰ ἀπέκοψε τοῦ στελέχους του καὶ τὸ ἔρριψε κατὰ γῆς ἀφοῦ τὸ ἔθλιψεν.

Τὸ δὲ πλοῖον ἔσχιζε τὰ κύματα. Ἡ ἀπόστασις καὶ τὸ προβαῖνον σκότος ἀπέκρυψαν βαθμηδὸν τῆς Χίου καὶ τῶν Ψαρῶν τὰ βουνά, μόλις δὲ ὡς νέφη μεμακρυσμένα διεκρίνοντο ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος αἱ γραμμαὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, πρὸς τὰς ὁποίας ἐπλέομεν.

Καὶ ἐπῆλθεν ἡ νύξ ἀσέληνος καὶ σκοτεινὴ, ὁ δὲ ἄνεμος ἔπνεεν οὐριος, καὶ ἔτρεχε τὸ σκάφος, καὶ ἐγόγγυζεν ἡ θάλασσα. Ὁ κάματος, καὶ τὸ σκότος, καὶ τῆς ἀσφαλείας ἡ συναίσθησις, καὶ ἡ ἀντίδρασις τῶν παρελθουσῶν συγκινήσεων, καὶ τὸ ψῦχος τῆς νυκτός, καὶ τῶν κυμάτων ὁ ῥόγχος, τὰ πάντα ὁμοῦ ἐδάμασαν τοὺς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος συνεσφιγμένους φυγάδας, καὶ ἐπροσπάθησεν ὅπως ἕκαστος ἠδύνατο νὰ σκεπασθῇ καὶ ἔκρυψαν αἱ μητέρες τὰ τέκνα εἰς τὴν ἀγκάλην, οἱ δὲ γέροντες ἔκλινον τὴν λευκὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν σανίδων τοῦ πλοίου, καὶ ἔπαυσαν αἱ ὀμιλῖαι, καὶ δὲν ἤκουες ἢ τὴν βοὴν τοῦ κύματος σχιζομένου ὑπὸ τὴν πρῶραν, καὶ τὸ τρίξιμον τοῦ σκάφους, ὅτε ὁ ἄνεμος ἀγριεῶν ἔκλινε πρὸς τὴν θάλασσαν τοὺς ἰστούς.

Ἐγὼ δὲν ἐκοιμώμην. Ἐκαθήμεν στηριζὼν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἰστοῦ καὶ ἔβλεπον τὰ νέφη καὶ τοὺς ἀνὰ μέσον τῶν νεφῶν φαινόμενους ἀστέρας, ὁ δὲ νοῦς μου ἦτο ὅλος εἰς τὴν Ἀνδριάναν. Ἐνθυμούμην σκηναὶς τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας* ἐνθυμούμην ὅταν μᾶς ἦνοιξε τὴν θύραν ἐπιστρεφόντων ἐκ Σμύρνης, καὶ τὴν χαρὰν, ἣτις τότε ἐπλημύρησε τὴν καρδίαν μου, ὅτε μετὰ τοσοῦτων ἐτῶν ἀπουσίαν τὴν ἐπανεῖδον* ἐνθυμούμην ἕνα σωρὸν περιστατικῶν τῶν τελευταίων δυστυχῶν ἐπὶ τῆς Χίου ἡμερῶν, ἡ δὲ μορφή της συνείχετο μὲ τὰς ἀναμνήσεις μου πάσας, καὶ ἡ φωνὴ της, ἡ φαιδρὰ της φωνῆ, μοῦ ἐφαίνετο ἀντηχοῦσα εἰς τὰ ὦτά μου. Καὶ παρήρχοντο αἱ ὦραι. Ἄλλ' ἡ γενικὴ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἡσυχία καὶ ἡ μονότονος τῆς θαλάσσης βοή, καὶ τοῦ σκάφους ἡ κίνησις ἤρχιζον βαθμηδὸν νὰ ἐπενεργῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀπηυδημένου μου σώματος. Χωρὶς ἐντελῶς νὰ κοιμώμαι ἤρχιζον ἤδη αἱ σκέψεις μου νὰ λαμβάνωσιν ὄνειρων μορφήν, ὅτε ἐξαίφνης ἀκούω ἤχον βαρὺν σώματος πίπτοντος ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ τρόμου συγχρόνως κραυγᾶς*

— Ἐπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν! Ἐπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν!

Ἐύρεθην διὰ μιᾶς εἰς τὴν πρύμνην. Ἡ Ἀνδριάνα δὲν ἦτο εἰς τὴν θέσιν της. Οἱ δ' ἐπιβά-

ται σκύπτοντες ἀπὸ τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου ἔβλεπον τὴν θάλασσαν, καὶ αἱ γυναῖκες ἔκραζον :

— Ἐπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν! Σώσατέ την!

Ὁ πλοίαρχος διέταξε νὰ χαλαρώσωσι τὰ ἱστία. Ἐκόπη τοῦ πλοίου ὁ δρόμος, καὶ ἡ λέμβος κατεβιάσθη. Ἄλλ' ὁ ἄνεμος ἔπνεε δυνατὸς καὶ εἶχομεν ἤδη ἀφήσει ὀπίσω τὸ ἀγνωστον ἐκεῖνο σημεῖον, ὅπου ἠκούσθη ὁ ἀπαίσιος ἤχος, ὅπου ἡ Ἀνδριάνα ἐρρίφθη εἰς τὸ πέλαγος.

Ἔ! ποτὲ δὲν ἐμίσησα τοὺς Τούρκους ὅσον κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν!

Ἐπῆδησα ἐντὸς τῆς λέμβου πρὶν ἢ δυνηθῇ ὁ πλοίαρχος νὰ μ' ἐμποδίσῃ. Οἱ ναῦται ἐκωπηλάτου βιαίως. Ὑπήγομεν ὀπίσω. Ἐσιωποῦμεν προσέχοντες μὴ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν της. Ἐκράζομεν δυνατὰ διὰ ν' ἀκουσθᾶμεν. Τίποτε! Ἐβλέπομεν εἰς τὸ σκότος μὴ διακρίνωμεν μορφήν τινα ἐπὶ τῶν κυμάτων. Τίποτε! Τίποτε! Ἐκεῖ, λευκὴ τις σκιά ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐπέσυρε τὸ βλέμμα μου. Τὴν δεικνύω πρὸς τοὺς ναύτας. Κωπηλατοῦμεν, πλησιάζομεν. Ἦτο ὁ λευκὸς τῆς Ἀνδριάνας κεφαλὸδεσμός. Ἐμείναμεν ὦραν πολλὴν περὶ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐφαίνετο, δὲν ἠκούετο τίποτε, ἐκ δὲ τοῦ πλοίου ὁ πλοίαρχος ἔκραζε νὰ ἐπιστρέψωμεν. Ἐπεσρέψαμεν. Ἐκράτου εἰς χεῖρας τὴν λευκὴν ὀθόνην, τὴν ὀθόνην ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἔσυρον καὶ ἐλύθη ἡ κόμη της, ὅταν ἐπιστρέφωμεν ἐκ Σμύρνης εἶδον πρῶτην τὴν Ἀνδριάναν εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας μας. Ἡ ὀθόνη ἐκείνη ἔμεινε τὸ μόνον λείψανον, μόνον μνημόσυνόν της. Τὴν ἐκράτησα ἔκτοτε, καὶ τὴν ἔχω εἰσέτι, καὶ τὴν διατηρῶ ὡς ἱερὸν κειμήλιον, ὡς προσφιλεὲς ἐνθύμημα.

[Ἐπειτα συνέχισα.]

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ.

II ΕΣΠΕΡΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΣΟΥΣΑΜΑΚΗ

Οἰκογενεακὰ καὶ σκηναί.

Α'

Ὁ Κύριος Παρδαλὸς καὶ ἡ Κυρία Παρδαλοῦ εἶνε προσκεκλημένοι τὸ ἑσπέρας εἰς συναναστροφὴν.

Ὁ Κύριος Σουσαμάκης, ὑπάλληλος τοῦ γραφείου ὅπερ διευθύνει ὁ κύριος Παρδαλός, ἐνυμφεῦθη πρὸ τινῶν μηνῶν, τῇ ἀγαθῇ συμπράξει τοῦ προϊσταμένου του, πλουσίαν νύμφην ἐκ Πατρῶν, ἔχουσαν μὲν ἕνα ὀφθαλμὸν ὀλιγωτέρον αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ ἐλλείποντος ὀφθαλμοῦ δεκαπέντε ἔτη ἡλικίας περισσώτερα, καὶ εἰς ἀποζημίωσιν τῶν περισσευόντων δεκαπέντε ἐτῶν τριάκοντα πέντε χιλιάδας δραχμῶν προῖκα. Ὁ ὀλιγὸς Σουσαμάκης ἐσυλλογίσθη τὸ κατ' ἀρχάς, εἰς πανηγυρισμὸν τοῦ σπουδαίου τοῦτου καὶ εὐτυχοῦς συμβεβηκότος τοῦ βίου του, νὰ δώσῃ χορὸν εἰς τοὺς παρανύμφους τὴν αὐτὴν τῶν γάμων του ἑσπέραν* εἶχε δὲ μάλιστα παρακαλέσει καὶ ὑπαξιωματικὸν τινα φίλον του νὰ τῷ προμηθεύσῃ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς ἕν *φλαύτον*, ἕν *κλαρινέττον*